

ЛІТЕРАТУРА

1. Журавльова Н. Ю. Особливості вторинної травматизації у дружин ветеранів війни: орієнтири психологічної допомоги. *Актуальні проблеми психології*. 2018. № 3. С. 124–153.
2. Кокун О. М. Особливості вияву негативних психічних станів у військовослужбовців, які отримали бойові фізичні та психічні. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. Збірник наукових праць. Вип. 19. Харків : НУЦЗУ, 2016. С. 146–52.
3. Тімченко О. В., Кравченко К. О., & Широбоков Ю. М. Соціально-психологічні детермінанти виникнення бойового стресу у військовослужбовців–учасників антитерористичної операції : монографія. Київ, 2017.
4. Frančišković T., Stevanović A., Jelušić I., Roganović B., Klarić M., & Grković J. Secondary traumatization of wives of war veterans with posttraumatic stress disorder. *Croatian medical journal*. 2007. № 48(2.). P. 170-184.

Мамчур Ірина Вікторівна

кандидат психологічних наук, старший викладач
кафедри психології та соціальної роботи
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
Кропивницький, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СФОРМОВАНOSTI КОМПОНЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ

Вступ. Серед найскладніших і найважливіших завдань, які стоять перед сучасним суспільством, зокрема українським, особливе місце займає національна самосвідомість та проблема її формування. Національна самосвідомість є основним чинником об'єднання нації завдяки таким ознакам як мова, етнічне походження, спільна історія, культура, спільна економіка тощо. Саме вона єднає волю і розум всього народу, спрямовує його суспільну активність у напрямі загальнозначущих проблем, задоволення національних інтересів, а для українців, за умов сьогодення, це є особливо важливим [3].

Мета статті полягає у визначенні і порівнянні рівня сформованості національної самосвідомості між студентами різних націй.

Виклад основного матеріалу. Вагомий внесок у дослідження проблематики формування національної самосвідомості і патріотизму досліджували вітчизняні науковці М. Пірен, П. Гнатенко, В. Павленко, С. Таглін, О. Савицька, Л. Співак, Г. Ващенко, С. Русова, В. Сухомлинський та інші.

Окремі аспекти формування національної свідомості у молоді досліджували О. Абрамчук, В. Борисов, Л. Білас, А. Веремчук, Т. Гавлатіна,

О. Гевко, І. Грязнов, В. Дзюба, Ю. Каюков, В. Кіндрат, О. Кириченко, Ю. Руденко, С. Франків, А. Фрідріх та інші [5].

Багатогранність явища самосвідомості нації репрезентується через наукові дослідження у політичній, соціологічній, лінгвістичній та антропологічній сферах (І. Берлін, Ю. В. Бромлей, Е. Геллнер, Л. М. Гумільов, Б. В. Ємельянов, Е. Ренан, О. Потебня, П. Сорокін, А. Фульє, Є. Шипков та ін.) [3].

З огляду на те, що сучасною вітчизняною наукою чітко усвідомлена потреба у формуванні національної самосвідомості українців, ця проблема все ще вимагає значної уваги науковців.

Національна самосвідомість – це складне духовне явище, яке включає в себе усвідомлення індивідом своєї національної належності, специфічних рис власної нації, відмінних від інших, її історичного минулого, а також відношення до цінностей, які нація напрацювала в процесі свого розвитку [4, с. 103]. Академік Ю. Бромлей наголошує, що під національною самосвідомістю слід розуміти «весь комплекс уявлень нації про саму себе (у тому числі усвідомлення кожного її представника, належного до неї), її усвідомлені інтереси, цінності, орієнтири і настанови щодо ставлення до інших національностей» [1, с. 57].

Також слушною є думка І. Кресіної, яка стверджує, що національна самосвідомість – це усвідомлення державно-політичної, громадянсько-територіальної спільності (соборності), духовної єдності, етнічної та історичної спорідненості, психологічної, культурно самотності та неповторності [2].

У контексті зазначеного, особливої важливості набуває моніторинг компонентів сформованості національної самосвідомості студентської молоді, зокрема в порівнянні з іншими національностями. Це підтверджується і результатами нашого соціально-психологічного дослідження «Особливості національних якостей самосвідомості України, Грузії та Польщі», проведеного серед студентів вищих навчальних закладів України, Грузії та Польщі.

У дослідженні взяли участь 90 осіб юнацького віку, здобувачі вищої освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка і Льотної академії Національного авіаційного університету, серед них 35 українців (39 %), 35 грузинів (39 %) і 25 поляків (28%).

Респондентам було запропоновано перелік моральних якостей – складників національної самосвідомості. Учасники мали висловити свою думку, ранжуючи якості за рівнем важливості, а саме: 1 – найважливіші якості, які обов'язково мають бути у громадянина; 2 – ті, які можуть бути присутні, але не обов'язково; 3 – ті, які можуть бути відсутні (див. табл. 1).

Таблиця 1

Основні якості національної самосвідомості студентів

Якості компонентів самосвідомості	Українці	Вірмени	Поляки
Турботливе і відповідальне ставлення до оточення	74,4%	95,5%	100 %
Доброта	69,2%	90,9%	90 %
Щирість	71,8%	90,9%	85 %
Справедливість	94,9%	90,9%	90 %
Бережливе ставлення до природи	84,6%	90,9%	90 %
Здатність до естетичного сприйняття природи	35,9%	86,4%	90 %
Працьовитість	59%	95,5%	90 %
Патріотизм	74,4%	93,2%	100%
Інтерес до історії рідного краю	43,6%	84,1%	90%
Інтерес до традицій народу, його культури	61,5%	86,4%	92%
Самовдосконалення як засіб служіння народові	43,6%	93,2%	95 %
Національна гордість і самоповага	92,3%	97,7%	99 %
Самовіддане служіння Батьківщині	56,4%	90,9%	91%
Любов до рідної мови	53,8%	95,5%	96 %
Взаємодопомога	89,7%	88,6%	75 %
Принциповість	46,2%	79,5%	88 %

Результати проведеного дослідження засвідчили, що у представників грузинської і польської націй більш адекватно представлено якості, що свідчать про більш високий рівень сформованості національної самосвідомості. Так, серед пріоритетних якостей національної самосвідомості грузини і поляки зазначили національну гордість і самоповагу (97,7%), любов до рідної мови (95,5%), турботливе і відповідальне ставлення до оточення (95,5%) та працюовитість (95,5%). Для порівняння, представимо результати важливих якостей досліджуваного феномену серед студентів української етнічної групи: справедливість (94,9%), національну гордість і самоповагу (92,3%), а також взаємодопомогу (89,7%). При цьому в українців, на відміну від представників інших націй, такі риси як любов до рідної мови становить лише 53,8%, самовіддане служіння Батьківщині – 56,4%, інтерес до історії рідного краю – 43,6%, здатність до естетичного сприйняття природи – 35,9%, самовдосконалення як засіб служіння народові – 43,6% і принциповість – 46,2%. Отже, ми вважаємо, що молоді українці не повною мірою розуміють зміст і значення пріоритетних компонентів національної свідомості.

Висновки. Проблема формування національної самосвідомості українців потребує нагального корегування ситуації та якнайшвидших змін у суспільстві, оскільки її відсутність є потенційною загрозою для національної

державності. І хоча процес формування національної самосвідомості вже посилюється з початком російсько-української війни, він ще буде тривати не один десяток років і доти, доки українська більшість не буде базуватися на здоровому етноцентризмі, основу якого становить не менш здоровий український націоналізм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бромлей Ю. В. Национальные процессы СССР: в поисках новых подходов. Москва, 1998. 179 с.
2. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: Етнополітичний аналіз : монографія. Київ : Вища школа, 1998. 390 с.
3. Кулішенко Л. Національна свідомість крізь призму світоглядних позицій українців. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39518/27Kulishenco.pdf?sequence=1> (дата звернення: 19.09.2022).
4. Мала енциклопедія етнодержавознавства / за ред. Ю. І. Римаренка. Київ : Генеза, 1996. 942 с. URL : <https://archive.org/details/etnoderzhavoznavstvo/page/n103/mode/1up?view=theater> (дата звернення: 17.09.2022).
5. Ряшко О. В., Ряшко В. І. Формування національної самосвідомості як важливого чинника патріотизму у майбутніх працівників правоохоронних органів України. URL : <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2419/vnulpurn201582466.pdf> (дата звернення: 15.09.2022).

Мешко Галина Михайлівна

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
та менеджменту освіти

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна

Мешко Олександр Іванович

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У сучасних умовах особистісним і суспільно затребуваним показником успішної професійної діяльності, індикатором якості професійного життя та необхідною умовою інноваційного розвитку закладу освіти є